

Kayıtsızlığın Küreselleştiği Göç Krizi

Migration Crisis where Indifference is Globalized

Sena Yumurtacı^a

Kapımızdaki Yabancılar

Zygmunt Bauman, çev. Emre Barca

İstanbul, 2018, Ayrıntı Yayınları, 93 sayfa

“bize kendi konumumuzun zedelenebilirliğini ve zor elde edilmiş iyi halimizin içsel kırılmasını hatırlatıyor” (s.20)

Postmodernitenin sınırları üzerine oldukça kafa yoran Zygmunt Bauman, göç olgusunu, sosyolojik bir analizle ele almıştır. Yabancılaşma, korku ve ahlak olmak üzere üç temel kavram üzerinden değerlendirdiği göç krizinde, eser boyunca üzerinde duracağı politikacıların ve kitle iletişim araçlarının rolünü irdeleyecektir. Hakikati ve ahlakı sosyolojiye taşıyan yazar, toplumdaki tutumun göçün nedenleri ve sonuçlarına etkisine dair bir analiz sunar. Toplum, hükümet liderlerinin ve medyanın etkisiyle göç trajedisine karşı duyarsızlaşmaktadır ve bu duyarsızlaşmanın karşılıklı bağımlılık ilkesi üzerinden etkilerinin üzerinde durulacaktır.

Altı başlık üzerinden açıklanmış olan “göç krizi”, öncelikle Avrupa’daki etkileri ve yansıması üzerinden değerlendirilmektedir. Toplumsal refahı tehdit eden bir unsur olarak görülen göçün, insanlar üzerinde ahlaki bir paniğe yol açtığı fakat kamuoyu ve medya iş birliği ile mülteci dramının bir bıkkınlık hâline geldiğinden söz ediliyor. Kitapta ifade edilen şekliyle

a Sena Yumurtacı, İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Eposta: senayumurtaci@outlook.com

“Şokların kaderi normalliğin rutinine dönüşüyor.” Kurationsızlıkların hüküm sürdüğü küresel dünyanın keyfi şiddet düzeni; mülklerini terk etmeye zorlanan ve sığınak aramak durumunda kalan mültecileri doğurmaktadır. Önceleri Avrupa’nın kapılarını düzgün yaşam standardı arayışındaki göçmenler çalarken, son yıllarda sığınmacılar da eklenmiş durumda. Bauman’ın çıkarımına göre, kitlesel yabancı akını öngörülemezliğinden dolayı toplum kaygıya ve huzursuzluğa eğilimli bir hâle gelmektedir. Kitlesel göç, milliyetçilikle çatışmasından dolayı ırkçılığı doğuruyor. Çünkü, yabancı düşmanlığı siyasi partiler, hükümet liderleri tarafından körüklenen bir unsur olma durumunda. Yazar burada, siyasilerin toplumun alt katmanlarından destek aldığına dair bir tespitte bulunuyor. Yoksul ve dışlanma korkusu yaşayan toplumun alt kesimleri millet statüsü ile, kendilerini yeni gelen devletsiz göçmenlerin üzerinde konumlandırabiliyorlar ve böylece toplumun en alt katmanına göçmenleri yerleştirmiş oluyorlar. Toplumun diğer bir kesimi olan prekarya ise mülklerini, toplumsal konumlarını kaybetme korkusu taşımaktadır. Hükümetler göçmenler üzerinde propaganda yapmaya devam ederken, gelişmiş ülkelerin iş dünyası ise ucuz emekten faydalanmak istediği için, politikacılar başta olmak üzere, “yabancı akınından kaynaklanan kaygıyı sermayeye çevirmek” anlayışı söz konusudur. Yazarın ifade ettiği şekliyle “köprüler yerine duvarlar inşa ediliyor”. Karşılıklı ayrıştırma politikası, karşılıklı güvensizlik ve yabancılaşmayı doğururken, sorunu daha da şiddetlendiriyor. Yazar bölümü, bir çözüm önerisi ile noktıyor: tuzak ayrışma eğilimlerini reddetme ve ufukların kaynaştırılması. Kendisinin de ifade ettiği gibi; “İnsanlık krizde ve bu krizden insanlığın dayanışmasından başka çıkış yolu yok.” İlk bölümün, kitabın geriye kalan bölümlerinin geniş bir özeti niteliğinde yer aldığı söylenebilir. Göç krizini doğuran sebepler, bu manada politikacıların ve medyacıların rolüne değinim ve doğurdıkları sonuçlar, son olarak da sunulan çözüm önerileri, diğer bölümlerde ayrıntılı bir biçimde açıklanmaktadır.

İkinci bölümde, güvenlik konusu irdelenmektedir. Hükümetlerin ve politikacıların, yaygın bir varoluşsal güvensizlik hissine dair rolüne değiniliyor. Güvensizliğin aslında, seçim kazancı elde etmek isteyen politikacıların ve panik tellallığı yayınlarından çıkar elde eden medyanın bir ürünü olduğundan söz edilmektedir. “Kapılardaki düşman, komplo teorileri, tehlikeyle karşı karşıya bulunan evlerimiz ve ülkemiz” söylemleriyle geleceğin belirsizliği hissi ile kaygı güçlendirilmeye çalışılırken; politikacıların göçmenler hakkındaki söylemleri pek tabii halkı etkilemektedir. Kitapta da alıntılanan Macaristan Başbakanı Viktor Orban’ın “Bütün teröristler göçmenlerdir.” söylemi, göçmenlere dair ön yargıları ve toplumsal paniği arttırmaktadır. Roger Cohen’in ifade ettiği gibi “Büyük yalanlar, büyük güçlü adamlara büyük kazançlar getiren büyük korkular üretir.” Bölümün devamında, göçmen ile terörizm ifadelerinin birlikte kullanımının, gerçek terörist gruplarına yarar sağladığı çıkarımında bulunuluyor: “Göç sorununu ulusal ve kişisel güvenlikle tanımlamak, birbirine indirgemek terörizme yardım ve yataklık ediyor. Herhangi bir suç işlemeyen önce suçlu olduklarına inanılıyor.” (s.36). Yazarın, “Suçtan önce suçlu” psikolojisi, bu şekilde bir damgalamanın

toplumsal dışlanmayı arttırdığı ve radikalleşmenin önünü açtığı tespiti dikkate değer. Yazarın alıntıladığı Baussand'ın dile getirdiği şekliyle “Mülteciler, aksi şekilde, bu saldırıları gerçekleştirenlerden kaçıyor.” Aynı zamanda yazar, ilk bölümdeki yazı kurgusunu devam ettirerek bu bölümün sonunda da çözüm önerisini sunuyor: Terörizme karşı en büyük silah; bölgesel çaptaki toplumsal yatırımları arttırmak, toplumsal içerme ve entegrasyonu sağlamaktır.

Üçüncü bölüme gelindiğinde, toplum nezdinde liderlerin önemi anlatılmaktadır. Toplumda, yaşamın risklerini ve güvencesizliğini her an hisseden bir kaygılı sınıf modelinden söz edilmektedir. Bireyselleşmeye yapılan vurgu ile özgürleşen bireylerin toplumsal sorunları çözmedeki yetersizliği ve bunun karşısında özsaygının kaybedilmesi, toplumsal dışlanma gibi neticelere yer verilmektedir. Eric Hobsbawm'ın ifade ettiği üzere; milliyetçilik dağılan toplumda birleştirici bir güçtür. Başarısız toplumlar bir kurtarıcıya umut bağlayarak milliyetçi birini ararlar ancak, ulus-devlet bağlamında işe yarayan bu çözüm, günümüz küreselleşme olgusunun getirisi olarak karşılıklı bağımlılık olgusuna ters düşmektedir. Kitapta alıntılanan Hobsbawm'ın bir diğer ifadesiyle “Göçe dayanan kentleşme ve sanayileşme homojen bir nüfusu temel alan milliyetçiliğin altını oyar. Modern toplumlardaki etnik topluluklar ve gruplar bir arada yaşamaya yazgılıdır.” Mevcut göç krizinin çok öncesinde sarf edilen bu sözler, karşılıklı bağımlılığı bir kez daha gözler önüne sermiş bulunuyor. Fakat toplumsal kabul bu şekilde ilerlememektedir. Bauman'ın eser boyunca vurguladığı siyasilerin rolü bir kez daha devreye giriyor. Çeşitli dünya liderlerinden örnek veren yazar, halk nezdinde bu “hevesli güçlü adam ya da kadınların” önerdiği kısa yolların yanıltıcı olmasına karşın çekici geldiğini; sınanmamış sözlerinin harekete geçmeyi vaat etmesinden dolayı cazip olduğunu dile getiriyor.

Dördüncü bölüm “Birlikte ve Kalabalık” başlığı ile yer aldığı üzere, bir topluluk olarak insan türüne değinmektedir. Göçebelikle başlayan insanlığın, birlikte yaşam tarzlarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Hayatta kalma ve yok olma arasında tercihe zorlanan insanoğlunun, bu durumun üstesinden gelebilmesi dayanışma ve iş birliği ile yabancılarla yan yana yaşayabilme kabiliyetine bağlı olarak açıklanmaktadır. Yazar, sömürgeleştirilecek boş toprak kalmayan, yerleşim kapasitesinin sınırlarına ulaşan bir gezegende nasıl barış içinde birlikte yaşanacağını sorgulamaktadır. Kendi sorusunu Kant'tan bir alıntı yaparak cevaplandırır: “Düşmanlığın yerine konukseverliği ikame ederek”. Fakat burada ahlak meselesini gündeme getirir. İnsanlığın ahlaki olarak kayıtsızlaştığını, “biz ve onlar” şeklinde bölünmüş bir dünyada yaşamaya meyyal hâle geldiğini ifade eder. Burada yeniden medyanın rolüne değinir. Karalamaların toplumdaki etkisi, göçmen meselesinin etik alanından çıkarılmak suretiyle güvenliğe, düzene karşı bir tehdit olarak algılanması şeklinde tezahür ediyor. Böylece, Bauman'ın üzerinde durduğu gibi; insanlık ahlaki sorumluluğu bırakıp, göçmenlerin meşru insan hakları sahipleri kategorisinden dışlanmalarının yolunu açıyor.

Beşinci bölümde, göç sorununun bir politika olarak nasıl işlediği açıklanmaktadır. Özellikle göçün Avrupa'daki etkileri ele alınmaktadır. Yazar, göç perspektifinde çözülmeye çalışılan konunun aslında, göç sorunu olmadığı; kıtanın hudutlarını yeniden denetim altına alma ihtiyacı olduğu konusunda eleştirir. Göç, Avrupalıların zihninde karmaşa ve tehditle ilişkilendirilen bir hâle gelmiştir. Göç sorununun Avrupalılaşması konusu çeşitli yazarların görüşleriyle tartışılmaktadır.

Son bölüme gelindiğinde ise, ahlaki bilgi ile ahlaki davranış arasındaki boşluktan doğan bilişsel uyumsuzluk konusu açıklanıyor. Bauman burada farklı bir konuya temas ederek, dünyanın sanal ve gerçek olmak üzere ikili bir tanımını yapıyor. Sanal dünyada oluşturulan konfor bölgesine; sadece benzer düşünen insanların girişine izin verilmesi, karşıt düşüncelere sahip olan insanların oluşturulan bu yapay alandan atılması konusunda internet, ahlaken kör ve sağır hale gelmenin güçlendirici bir etkisi olarak gözler önüne seriliyor. Bu manada göç krizi ve göç korkusu, en karmaşık ve tartışmalı kategoride yer almakta. Eserin sonlarında vurgulanan karşılaşma fenomeni önem arz etmektedir. Bir başkası ile karşılaşıldığında ilk tepki şüphe ve tetikte olma duygusu zamanla ahlaki buyrukları ortadan kaldırıyor. Herkesin herkese karşı savaşta olduğu, yeniden dirilmiş Hobbesçu bir dünya çıkarımında bulunuyor. Bauman eserini karşılaşma fenomenini başat kabul ettiği bir çözüm önerisi ile noktıyor: Öncelikle karşılıklı anlama dürtüsü ile, yabancı iki alanın etkileşimini sağlayıp, ortak paydadan bakabilme ve sonucunda uzlaşma.

Bauman'ın eser boyunca önemli yazarlardan yaptığı alıntılar, konunun daha anlaşılır hâle gelmesini ve farklı açılardan durum tespiti yapmayı sağlamaktadır. Göç sorununun Avrupa üzerindeki etki ve sonuçlarını irdelerken, İslamofobiye yer vermesi ve insanlardaki ayrışma tutumunun radikalleşmeye sebebiyet veren bir unsur olduğu konusunda topluma pay biçmesi, problemin çözümüne ilişkin kendisini dönemdaşlarından ayıran yerinde bir tespit olmuştur. Eserin başında göç krizinde kitle iletişim araçlarının ve politikacıların rolüne ilişkin savını, diğer bölümlerde paragraflar arasına örneklerle yedirerek okuyucuların idrakine katkı sağlamıştır. Yazarın eser boyunca vurgulamaya özen gösterdiği önemli bir nokta olan “ben ve öteki” söylemini aşmak, göç krizini yönetmedeki en büyük görevlerden biridir. Siyasetçiler için propaganda, medyacılar için ise reyting aracı hâline gelen göç sorununda, ayrışma eğilimlerini reddederek insanlığı en öne almak gerekmektedir. İlk bölümde yer verilen sözler, durumu özetler niteliktedir: “Bugün dünyamızda hiç kimse kendini sorumlu hissetmiyor. Sadece kendimizi sorumlu düşünmemize sebep olan konfor kültürü bizi başka insanların haykırılarına duyarsız kılıyor. Kayıtsızlığın küreselleşmesi... Başkasının acı çekmesine alışık hale geldik.”